

Nûr Sûresi 31. Ayette Geçen “Ġayri uli'l-irbeti” İfadesi Bağlamında Muhanneslik Olgusu

Emrullah ÜLGEN*

Geliş Tarihi: 17.09.2018, Kabul Tarihi: 24.10.2018

Öz

Nûr Suresi 31. ayette, kadınların zinetlerine bakmalarında sakınca görülmeyen kişiler bağlamında gelen “ğayri uli'l-irbeti mine'r-ricâl” ifadesinden kimlerin kastedildiğiyle ilgili müfessirler, çeşitli değerlendirmeler yapmaktadırlar. Bu ifade; ahmak, ebleh, erkeklik duygusunu yitirmiş, iğdiş edilmiş, piri fani, iyileşme ümidi olmayan ağır hastalar, kavrama melekesi yeterince gelişmemiş çocuk, muhannes vb. kişiler şeklinde tefsir edilmektedir. Kadınlara yönelik cinsel hisler taşımayan bu kişiler arasında muhannesleri öne çıkaran en önemli faktör, Hz. Aişe ve Hz. Ümmü Seleme'den rivayet edilen iki hadistir. Ancak tefsir kaynaklarında söz konusu iki rivayet haricinde muhannesler hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu gerçeği de göz önünde bulundurarak öncelikle *uli'l-irbeti* ifadesiyle *muhannes* kavram-

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, (eulgen230@hotmail.com).

ların etimolojik tahlilleri yapılacak, daha sonra tefsir kaynaklarındaki yorumlar esas alınarak iki kavram arasındaki anlamsal ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır. Akabinde İslamiyet'in ilk döneminde muhanneslik olgusunun zihinlerde nasıl bir anlam çağrıştırdığı, muhanneslerin ne tür bir sosyal statüye sahip oldukları, bütün muhanneslerin söz konusu ayet ifadesinin kapsamına girip girmeyecekleri gibi hususlar araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Nûr Suresi, Muhannesler, Eşcinseller ve Homoseksüel.

The Phenomenon Mukhannathun in the Context Of “Ğayri ulu'l-irbeti” in the 31st. Verse Of Surah al-Nour

Abstract

Quranic interpreters make different interpretations about ğayri ulu'l-irbeti mine'r-ricâl (who doesn't have sexual desire for women) in 31st verse of surah-al Nour located in the context of persons who are not seen to be problem of looking at the private (zynet) of women. This statement has been interpreted as imbecile, fool, stupid, a child (that hasn't reached puberty), emasculated, seriously ill, mukhannathun. The common point of these people is that they all don't feel sexual desires or needs for women. What make mukhannathun different from the others in this verse are the two hadiths related from Hz. Aisha and Hz. Umm Salamah. Nevertheless, there is no information about the mukhannathun except the two hadiths mentioned in tafsir sources. Considering this fact, the etymological analysis of the concepts of ulu'l-irbeti and mukhannathun will be done. Then, it will be tried to reveal the semantic relationship between the two concepts based on the interpretations of tafseer sources. Then, in the early stages of Islam, how the phenomenon of mukhannathun evoke in the mind, what kind of social status they have. Then, it will be investigated whether or not all the mukhannathun will be covered by the expression of the verse.

Keywords: al-Tafsir, Surah-al-Nur, 31st verse of surah-al Nour, Mukhannathun, Effeminate.

GİRİŞ

İslamî kaynaklarda daha çok hukukî perspektifle ele alınan muhanneslik (مخشون) olgusu; kadınların, zinetlerini gösterebilecekleri kişiler bağlamında gelen الْتَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ ayetinin tefsirinde gündeme gelmektedir. Bu ifadenin, atıf formunda geldiği ve daha spesifik olan diğer ifadelere nazaran umumî olması, yorum çeşitliliğine sebep olmaktadır. Yorumlar arasında muhanneslerin iki hadis rivayetiyle desteklenmeleri, daha çok öne

çıkılmalarına sebep olmuştur. Ne var ki tefsir kaynaklarında rivayet metninin aktarımı haricinde detaylara girilmemektedir. Bu nedenle rivayetlerde bahsedilen muhanneslerin kimler olduğu ve ne tür özelliklere sahip oldukları hususu, ayetin doğru anlamlandırılmasında önem arz etmektedir. Bu da muhanneslik kavramının, söz konusu ifadeyle anlam ilişkisinin ortaya çıkarılmasını gerekli kılmaktadır. Buradan hareketle İslam'ın ilk döneminde muhanneslik olgusunun Arap toplumunun zihninde ne tür bir anlam çağrıştırdığı, muhanneslerin belirgin özelliklerinin neler olduğu ve ne tür bir sosyal statüye sahip oldukları hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu kavramın homoseksüel, bioseksüel, heteroseksüel ve transseksüel¹ gibi modern dönem kavramlarıyla ilişkisine az da olsa işaret edilecektir.

Kadınların, ziynetlerini göstermelerinde problem oluşturmayan kişi ya da kişiler bağlamında gelen *أُولَى الْإِرْبَةِ غَيْرِ* ifadesi ve bu ifadenin muhtemel izah formlarından birisi olarak zikredilen muhannes kavramının etimolojik tahlil ve yorumundan önce, ayet metni ve tercümesini bir bütün olarak görmek ve bir iki noktaya dikkat çekmekte yarar vardır:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَلْيَضْرِبْنَ خُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ
بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) salıversinler. Ziynetlerini, kocalarından yahut babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut Müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, **yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden**, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!" (Nûr, 24/31)

1 Duygusal ve cinsel anlamda karşı cinslere ilgi duyanlar için heteroseksüel veya karşı cinsel; sadece hemcinslerine cinsel ilgi duyanlar için homoseksüel veya eşcinsel; hem karşı cinsle hem de hemcinsine cinsel ilgi duyanlar için ise biseksüel kavramları kullanılmaktadır. Zehra Yaşın Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), 27-28.

Ayette geçen *أُولِي الْإِرْتَبَةِ مِنَ الرِّجَالِ* ifadesi, Türkçe meallerde, *erkekliliği kalmamış hizmetçiler, kudreti kalmamış hizmetçiler, şehvet duygusu kalmamış hizmetçiler, erkek hizmetçi ya da kölelerden kadınlara ihtiyaç duymayanlar* şeklinde, benzer ya da birbirinin tekrarı ifadelerle tercüme edilmektedir.² Ancak söz konusu ifadeyle ilgili değerlendirmelerde, bu tercüme biçiminin yeterince tatmin edici olduğu söylenemez. Bu sebeple söz konusu ifadenin muhanneslerle ilişkisinin tespiti, doğru tercümelere de kaynaklık edecektir.

Ayetin tefsirinde önemli hususlardan birisi de *kadınlarmın zineti* (زِينَتُهُنَّ) ifadesidir. Bu ifade, genel olarak iki kategoride değerlendirilmektedir: Birincisi, fitrî olmayan diğer bir ifadeyle sonradan edinilen mücevher, elbise vb. şeylerdir. İkincisi ise doğuştan gelen (fitrî) ziynetlerdir. Birinci kategorideki ziynetler ise kendi içerisinde üç kısımda değerlendirilmektedir: *Birincisi*; el ve ayaklara sürülen kına ile kaşlara sürülen sürme, *ikincisi*; yüzük, bilezik ve halhal gibi süs eşyaları, *üçüncüsü*; elbise tarzı şeylerdir.³ Kadının doğuştan getirdiği ve erkek açısından avret oluşturan ziynetlerin neler olduğu hakkında özetle şu değerlendirme yapılmaktadır: Kadın açısından mahrem olan ya da olmayan iki türlü akraba vardır. Mahremi olmadığı takdirde hür ya da cariye olur. Hür ise yüz ve eller dışında başka hiçbir yerine bakılması caiz değildir.⁴

Ayette ziynet kapsamında istisna edilen şeylerin (إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) neler olduğu hakkında ise farklı yorumlar yapılmaktadır: Kurtubî'ye göre, ziyneti doğuştan gelen azalara hamledenler, bunun kadınlarda yüz ve ellerden ibaret olduğunu belirtmekte; ancak ayakların bu kategoride değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda ihtilaf etmektedirler.⁵ Râzî'ye (ö. 606/1210) göre ise sahih olan görüş, ayakların da avretten sayılmasıdır.⁶

2 Not: Ayetin kırka yakın mealdeki tercümesi için bkz.

http://www.kuranmeali.org/24/nur_suresi/31.ayet/kurani_kerim_mealleri.aspx (23.04.2018).

3 Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), XV, 214; İbnü'l-Arabi, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed Meâfirî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thr. Muhammed Abdulkadir Ata, (Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, trs.) III, 381; Râzî, Ebû Abdillâh Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981), XXVI, 206.

4 Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, XXVI, 203; Sabûnî, Muhammed Ali, *Revâiu'l-beyân tefsîru ayâtü'l-ahkâm mine'l-Kur'ân*, (Dımaşk: Mektebetü'l-Gazzalî, 1981), II, 152.

5 Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XV, 214.

6 Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, XXVI, 207.

Ziyneti fitrî olmayan şeyler (yüzük, bilezik vb.) şeklinde yorumlayanlara göre ise vücut azalarına bitişik olmadığı sürece, bunlara bakmak caizdir.⁷

1. اولو الإربة VE مَخْنَث KAVRAMLARININ ETİMOLOJİK TAHLİLİ VE MÜFESSİRLERİN BU KAVRAMLARLA İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİ

1.1. اولو الإربة Kavramının Etimolojik Tahlili

Yapı olarak الإربة اولو ifadesi, iki kelimeden müteşekkil bir izafet tamlamasıdır. اولو lafzı, tekil formu olmayan çoğul bir kelime olup *sahiplik* ve *aitlik* anlamlarını ihtiva etmektedir. الإربة kelimesi ise ihtiyaç anlamına gelmektedir. Bir şahıs bir şeye ihtiyaç duyduğunda, أرب الرجل إلى الشيء ifadesi kullanılmaktadır.⁸ Hz. Musa'nın, asasıyla ilgili وَمَا رَبِّ آخِرَى “Benim ona başka ihtiyaçlarım da var.”⁹ ifadesinde geçen ve aynı kökten isim olan مَرَبْ kelimesi de ihtiyaçlar anlamına gelmektedir. Râğıb el-İsfâhânî (v. 502/1108), الأرب kelimesini, giderilmesi ancak bir plan ya da bir hile ile mümkün olan aşırı ihtiyaç şeklinde tanımlamaktadır. Bu kelimeyle bütün ihtiyaçlardan ziyade daha özel ihtiyaçlar (cinsellik gibi) kastedilmektedir.¹⁰ İkrime'den rivayet edildiğine göre الإربة من الرجال غير أولي ifadesinden maksat, cinsel organı işlevsel olmayan muhanneslerdir.¹¹ Söz konusu ayette ise nikâha ihtiyaç duymama anlamında kinâye olarak kullanılmaktadır.¹²

7 Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vîl*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz- Fethî Abdurrahmân Ahmed, (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân), 1998, IV, 289; Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, XXVI, 207

8 İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, (Riyad: Mektebetü'l-Melik Abdülaziz el-Amme, 2014), I,109; Ferâhidî, Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Abdülhâmid Hendâvî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, 2003), VIII, 289; Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmusü'l-Muhît*, (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1952), I, 58; el-Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd, *es-Sihâh*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr, (Beyrut: Dâru'l-İlm, 1984), I, 86.

9 Tahâ, 20/18.

10 İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Rağıb, *el-Müfredâtu fi Ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Halil Aynanî, (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2005), s. 452.

11 Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd, *Câmiü'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Mahmud Muhammed Şâkir, (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye), ty., XVII, 269.

12 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, I, 109.

1.2. مخنث Kavramının Etimolojik Tahlili

Kök olarak مخنث “muhannes” kelimesi, الحنثُ masterından müştak حنثُ “hannese” fiilinin, ism-i mefulüdür. الحنثُ lafzı, salınarak ve kırtarak yürümek, meyletmek, yumuşak ve iyi davranmak anlamlarına gelmektedir. Bu kök anlamlar, kelimenin farklı kullanımlarına yansımaktadır. Örneğin, عنقه الحنثُ ifadesi ‘boynunu yana doğru meyletti’ anlamına gelmektedir. فتعطف فتعطف فتعطف ifadesi ise ‘Ona iyi davrandım o da iyi davrandı.’ anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber’in vefatını haber veren Hz. Aişe’nin; وَمَا شَعُرْتُ أَنَّهُ مَاتَ فَلَقَدْ ائْحْنْتُ فِي حَجْرِي، “Hz. Peygamber yatağında (yana doğru) meyletmişti (düştü), ancak vefat ettiğini fark etmemiştim.” ifadesi de aynı şekilde söz konusu kök anlamlarından birisini yansıtmaktadır. Muhanneslerle benzer davranışlar sergileyenler için نَحْنُ الرَّجُلُ ifadesi kullanılmaktadır. Oldukça yaygın bir kullanımı olan الحنثي kelimesi de ne tam erkek ne de tam kadın sayılmayan kimseler için kullanılmaktadır.¹³

Bir kavram olarak muhannesler; ahlakında, sözlerinde ve davranışlarında kadınlara benzeyen erkekler biçiminde tanımlanmaktadır. Biyolojik açıdan erkek olmakla birlikte konuşma, yürüme ve giyim-kuşamda kadınlara benzer özellikler taşıyan muhannesler, onlara karşı şehevî duygular taşımayan efemine erkekler olarak bilinmektedir. Muhannesler, söz konusu özellikleri, doğuştan getirdikleri gibi sonradan da edinebilmektedirler. Doğuştan bu özelliklere sahip oldukları takdirde ayıplanamaz ve cezalandırılmazlar. Muhannesliği sonradan iradî olarak elde ettikleri takdirde, hadis rivayetlerinde de belirtildiği üzere, lanetlenmekte, hatta cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Nevevî (ö. 676/1277) muhannesleri, fiziki hallerinde, hareketlerinde ve konuşmalarında kadınlara benzeyen erkekler şeklinde tanımlamaktadır. Şirbinî (ö. 977/1570), muhannesleri hareketlerinde ve ahlakî özelliklerinde kadınlara benzeyen erkekler biçiminde tanımlamakta, hemen akabinde söz konusu özelliklere doğuştan sahip oldukları takdirde ayıplanamayacaklarını ifade etmektedir.¹⁴

13 Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (Beirut: Tâcü'l-Arûs, Dâru İhyâi Turâsî'l-Arabî), 1967, V, 224; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XV, 1272; İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ. Mu'cemü mekâyisi'l-Lüğa. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn, (Beirut: Dârü'l-Fikr, 1979), II, 222.

14 Şirbinî, Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şafîi, *Muğni'l-muhtâc ila ma'rifeti meânî elfazi'l-minhâc*, (Beirut: Dârü'l-Fikr, trs.), IV, 430.

Biyolojik açıdan erkek olmakla birlikte duygusal ya da dış görünüm itibarıyla kadınsı özellikler taşıyan muhanneslerin, hukukî açıdan erkeklerle mi ya da kadınlara mı tabi oldukları konusunda ise çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Makalenin hacmini aşacağından¹⁵ burada kısa bir değerlendirmeyle yetinilecektir. Tefsir ilminin iki önemli şahsiyeti Mücahid ve Katade'den, muhanneslerin kadınlara ilgi duymaları halinde erkeklere ilişkin hükümlere tabi olacakları rivayet edilmektedir.¹⁶ Serahsî'ye göre tutum ve davranışlarında kadınsı özelliklere sahip muhanneslerin, kadınlara yönelik cinsel arzular taşımadıkları takdirde onlarla bir arada bulunmalarında bir sakınca bulunmamaktadır. Serahsî, bu tespitin hemen akabinde, ayetteki söz konusu ifadeye yer vermektedir.¹⁷

2. اُولُو الْاِرْبَةِ İFADESİYLE İLGİLİ YORUMLAR VE YORUMLARDA MUHANNESLİK OLGUSUNU ÖNE ÇIKARAN FAKTÖRLER

Müfessirler, ayette geçen اُولُو الْاِرْبَةِ ifadesini ebleh, kavrama melekesi henüz gelişmemiş çocuk, iğdiş edilmiş, erkeklik duygusunu yitirmiş, piri fani, iyileşme ümidi olmayan ağır hasta vb. kişilerle birlikte, iki hadise-ileride de geleceği üzere- istişhat ettikleri muhannesler biçiminde izah etmektedirler. اُولُو الْاِرْبَةِ ifadesinin kök anlamıyla da ilintili olarak; ifadenin anlam yelpazesi içinde bulunan bu kişilerin ortak noktası, kadınlara karşı cinsel duygular taşımamaktır.¹⁸

İlk dönem müfessirlerden Taberî (ö. 310/923), اُولُو الْاِرْبَةِ مِنَ الرَّجَالِ ifadesini şöyle açıklamaktadır: “Yüce Allah (cc), şöyle buyurmaktadır: Yemek yemek üzere size tabi olan kimseler; erkek olup kadınlara karşı cinsel duygu bes-

15 Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Özay, “Hilal, İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 4, sayı: 1, ss.1-36; Şahin, Nurten Zeliha, “İslam Hukuku Ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 19, Sayı: 62, Bahar 2015, ss. 507-530; Köse, Üzeyir, *Eşcinsellik Ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 52, Eylül 2017, ss. 383-404.

16 İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî, *el-Muğnî*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1972), VII, 462.

17 Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, *Mebûsût*, (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993), X, 158.

18 Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), XV, 221; Taberî, *Câmiü'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*, XVII, 267-280.

lemeyen, onlara ihtiyaç duymayan ve onları istemeyenlerdir." Burada öncelikle şuna dikkat çekmek gerekir ki tefsir kaynaklarında, التابعين kelimesiyle ilgili 'yemek üzere size tabi olanlar' şeklindeki yorumun¹⁹ neye dayanarak yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Taberî'nin yer verdiği bir rivayete göre, şefkat beklentisiyle bir topluluğa tabi olup adeta onlardan birisiymiş gibi içlerinde yetişmiş, kadınlarına cinsî duygular taşımayan kimseler kast edilmektedir. Ayrıca bu kişilerin midelerini düşünen ve kadınlar hakkında kendilerinden endişe edilmeyen kimseler olduğu şeklinde başka bir açıklamaya da yer vermektedir.²⁰ Taberî, muhanneslerin kadınlar hakkında hiçbir şey bilmeyen ebleh (akılsız) ve çabuk aldatılabilen budala (muğaffel) kimseler olduğu şeklinde İbn Abbas'a dayandırılan bir görüşe de yer vermektedir. Bu görüşe göre söz konusu kişilerin, kadınların yalnızca kocalarına gösterebilecekleri ziynetlere (küpe, gerdanlık, bilezik, halhal gibi süs araçları ile kol, boyun, saç gibi vücut azaları) bakmalarında bir sakınca görülmemektedir. Bunları naklettikten sonra, Hz. Aişe'ye isnad edilen ve bir muhannesi konu edinen şu rivayete yer vermektedir:

"Hz. Peygamber'in eşlerinin yanına, muhanneslerden birisi girip çıkıyordu. Bu muhannes, kadınlara karşı şehevî duygular beslemeyen erkelerden (مَنْ غَيَّرَ أَوْلِيَّ (الْإِرْتَبَةَ) sayılıyordu. Hz. Peygamber, eşlerinin yanında bu muhannes olduğu haldé çıka geldi. Bu esnada muhannes, kadının birisini 'Gelince dörtle gelir, gidince de sekizle gider.' şeklinde tasvir ediyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber; 'Bu kişi bu tür şeyleri biliyor. Bir daha yanınıza girmesin!' diye uyardı. Bundan böyle ona bir daha müsaade etmediler."²¹ Muhannesin, مَنْ غَيَّرَ أَوْلِيَّ (الْإِرْتَبَةَ) ayet ifadesiyle açıklanması, hadiste dikkat çeken hususlardan birisidir. Bu bilgileri naklettikten sonra "Ehl-i tevil, bizim bu görüşümüze benzer şeyler söylemişlerdir." şeklindeki tespiti, muhanneslerle ilgili o dönemde ortak bir kanaatin var olduğuna delalet etmesi açısından oldukça önemlidir.²²

Kelamcı kimliğiyle öne çıkan Mâtürîdî (ö. 333/944) de Taberî'ye benzer açıklamalarda bulunmaktadır. Ona göre bu ifadeden maksat, kadınlara cinsel duygular taşımayan yaşlı kimseler ve kadınların kendilerini arzulamadıkları ahlak kimselerdir. Mâtürîdî'ye göre her ne kadar bazı âlimler, ikti-

19 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 289. Ayrıca farklı görüşler için bkz. Ensari, Abdurrahman, *Hicab ve Zina Ayetlerinin Yorumunda Ortaya Çıkan Problemler*, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2004), s. 140-145.

20 Taberî, *Câmiü'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*, XVII, 269.

21 Ebû Davûd, *Adâb*, 4928.

22 Taberî, *Câmiü'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'ân*, XVII, 266-268.

darsız ve kısırlaştırılmış (hadım) kişileri bu ifade kapsamında değerlendiriler de bu kişilerin mahremi olmayan kadınlarla baş başa kalmaları caiz değildir. Bu görüşüyle Mâtûridî, farklı bir yorum ortaya koymaktadır. Bu ifadeden maksadın muhannesler olduğu şeklinde Hasan'a (el-Hasen'e) dayandırdığı bir görüşe de yer veren Matûrîdî, bunu Hz. Aişe'nin rivayetine ek olarak Hz. Ümmü Seleme'nin şu rivayetiyle de desteklemektedir: "Hz. Peygamber, eşi Ümmü Seleme'nin yanında bir muhannes olduğu halde içeri girdi. Bu sırada muhannes, Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah'a; 'Ey Abdullah! Yarın Allah (cc), Taif'in fethini nasip ederse, ben sana Çaylan'nın kızını göstereceğim. Çünkü o gelirken dört, giderken sekizdir.' der. Bunun üzerine Hz. Peygamber; 'Onları evlerinize almayın!' buyurdu." Hz. Peygamber, bu sözüyle muhannesleri kastederek eşlerinin yanına girmelerini yasakladı."²³ Matûrîdî, son olarak ayet kapsamında zikredilen kişilerin, karşı cinse shev'î duygular taşımama özelliğinde birleştikleri tespitini yapmaktadır.²⁴

Fikhi özelliğiyle öne çıkan tefsirinde Cessâs (ö. 370/981) da benzer görüşlere yer verdikten sonra özetle şu çıkarımı yapmaktadır: "Cinsel his ve arzulara sahip olmadıkları zannıyla muhanneslerin, genel olarak Sahabe'nin, özel olarak da Hz. Peygamber'in eşleriyle bir arada bulunmaları ilk dönemlerde bir problem oluşturmamaktaydı. Ancak Hz. Peygamber, kadınların hallerine ve vasıflarına vakıf olduklarını fark ettiğinde, ulu'l-irbeden olduklarına hükmetmiş, eşleriyle bir arada bulunmalarına bir daha müsaade etmemiştir."²⁵

من غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ ifadesiyle ilgili benzer rivayet ve açıklamalara yer veren Râzî (ö.606/1210), öncelikle zayıf görüşler için kullanılan قِيلَ (denildi) formunda iki görüş nakletmektedir: "Birincisi; Taberî'nin de ifade ettiği üzere, yemekten bir şeyler kapmak amacıyla bir gruba tabi olanlardır. Bunlar, ebleh olup kadınlar hakkında hiçbir şey bilmeyen ve onlara yönelik cinsel hisler taşımayan kimselerdir. İkincisi; salih yaşlılar olup kadınlarla bir arada bulduklarında gözlerini haramdan sakındıranlardır." gibi, acziyetinden dolayı kadınlara yaklaşmayan (عنين) ve hadım olmuş (الخصي) ya da bunlarla benzer özellikler taşıyanların salt bu özelliklerinden dolayı ayetin kapsamına dâhil edilmelerini doğru bulmamaktadır. Zira bu kişiler,

23 Buhârî, *Meğazî*, 56; Ebû Davûd, *Adâb*, 4929.

24 Mâtûridî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî, *Tevlâtü'l-Kur'ân*, thk. Halil İbrahim Kaçar- Bekir Topaloğlu, (İstanbul: Mizan Yayınları, 2007), XI, 147.

25 Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sadık el-Kamhavî, (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, 1985), V, 177.

her ne kadar cinsel birlikteliğe muktedir olmasalar da haz duyabilecekleri bazı duygulara sahip olabilirler. Bu ihtimal de ayetteki ifadenin kapsamına iki grubun girmelerine engel oluşturmaktadır. Dolayısıyla iktidarsızlığın yanında ekstra bazı özelliklerin de aranması gerekmektedir. Bu da kadınlarla ilgili hiçbir şeyi bilememe, fakirlik ve miskinlik gibi hususlardır. Râzî, bu üç şeyle ilgili olarak âlimlerin farklı değerlendirmeleri olduğuna dikkat çekmektedir. Bazılarına göre bunlar aşırı fakir olanlar; bazılarına göre aklı eksik, ebleh ve çocuklar; bazılarına göre ise yaşlılardır. Ayetteki ifadeden bunların kastedilmesine engel bir durumun söz konusu olmadığını belirten Râzî, daha sonra muhanneslerle ilgili Ümmü Seleme'nin rivayetine yer vererek şu yorumu yapmaktadır: *"Hz. Peygamber, daha önce söz konusu muhannesin ulu'l-irbeden (kadınlara cinsel istek duyan) olmadığını düşünerek eşleriyle bir arada bulunmasına müsaade etmiştir. Ancak kadınların ahovalini bildiğini fark edince muhannesin, bir daha eşlerinin yanına girmesine müsaade etmemiştir."*²⁶ Diğer müfessirler gibi Râzî de hadise yer vermekte, ancak hadisin muhtevası hakkında detaylara girmemektedir.

Râzî'nin, acziyetten dolayı kadınlara yaklaşamayan (عنين) ve hadım olmuş (الخصي) kimseleri salt bu özelliklerinden dolayı kadınlarla bir arada bulunmalarını doğru bulmayarak ilave birtakım koşullar öne sürmesi, isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle muhannesler hakkında da benzer koşullar söz konusu olabilir. Zira muhannesler, kendi içerisinde farklı yapılara sahiptirler. Bu nedenle salt muhanneslik vasfı, bunların, mahremi olmayan kadınlarla bir arada bulunmaları ve zinetlerini görmeleri için yeterli olmamalıdır. Nitekim hadiste de geçtiği üzere ahlak kurallarına aykırı davranışından dolayı Hz. Peygamber'in, bir muhannesin eşlerinin yanına girmekten menetmesi, bunu açıkça teyit etmektedir.

Ayetteki الرَّجَالِ مِنَ الْإِرْتَبَةِ مِنْ الْأُولَى غَيْرِ أُوْلَى ifadesiyle ilgili âlimler arasındaki alternatif yorumlara işaret eden Kurtubî, bunların bir kısmını tefsirinde zikretmektedir. Ona göre bu kimseler, aklî melekelerin yanında şehevî duygulardan da mahrum kimselerdir. Diğerleri ise geri zekâlı (ebleh) olmakla birlikte bir gruba tabi olup onlarla yemek yiyen, ancak kadınlara karşı cinsel hisler taşımayan kimselerdir. Ayrıca iktidarsız, hadım edilmiş, muhannes, piri fani, henüz kavrama yeteneği gelişmemiş çocukları da bu kategoride değerlendirenler bulunmaktadır.²⁷ Alûsî (ö. 1270/1854) de benzer yorumla-

26 Râzî, *et-Tefsîrû'l-Kebîr*, XVI, 209.

27 Kurtubî, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, XV, 221.

ra yer verdikten sonra söz konusu ifadenin kapsamını oldukça daraltan bir tercihte bulunmaktadır. Buna göre *غَيْرِ أَوْلِيِ الْإِثْرَةِ مِنَ الرَّجَالِ* ifadesi; kadınlara cinsel ihtiyaç duymayan, onların vaziyetlerinden hiçbir şey anlamayan, onlar hakkında herhangi bir kötülük düşünemeyen ve onlarla ilgili yabancı erkeklere hiçbir aktarımda bulunmayanlardır.²⁸

Özetle, Matûrîdî'nin de işaret ettiği gibi, *التابعين غير أُولِيِ الْإِثْرَةِ مِنَ الرَّجَالِ* ifadesi kapsamında değerlendirilen kişilerin ortak özelliği, kadınlara cinsî hisler taşımayan erkeklerdir. Bu kapsamda değerlendirilen muhanneslerle ilgili olarak İbn Abdilberr'in, düşünce ve konuşma tarzlarının yanında fiziki olarak da kadınlara benzeyen erkekler şeklindeki tanımı da bunu desteklemektedir. Zira kadınlara cinsî yakınlık hissetmemeleri sebebiyle İslam'ın ilk dönemlerinde muhanneslerin kadınlarla bir arada bulunmalarında sakınca görülmemiştir.²⁹ Kanaatimizce muhanneslerle ilgili bu tarif, onların mahrem olmayan kadınların zinetlerine bakmaları için yeterli bir gerekçe olamaz. Mâtûrîdî ve Râzî'nin, acziyetten dolayı kadınlara yaklaşamayan (*عنين*) ya da hadım olmuş (*الخصمي*) kimseleri tek başına yeterli görmeyerek ilave şartlar koşması, bu kanaati desteklemektedir. Aynı şekilde Nevevî'nin, muhanneslerin akılları eksik olup cinsel hislerden yoksun oldukları şeklinde İbn Abbas ve bazı âlimlerin görüşlerini tercih etmesi, bu kanaati destekleyen diğer bir husustur.³⁰

Yukarıda da görüldüğü üzere, söz konusu ifadesinin tefsirinde muhanneslerle ilgili iki hadis rivayetine yer verilmekte, ancak hadislerin işaret ettiği muhanneslerin kimler olduğu ve ne tür özelliklere sahip oldukları hakkında yeterli bilgi verilmemektedir. Rivayetlerden anlaşıldığı üzere, kadınlara karşı cinsel arzular taşımamaları sebebiyle muhanneslerin, bir dönem Hz. Peygamber'in eşleriyle bir arada bulunmaları bir problem oluşturmamıştır. Hadiste bahsi geçen muhannesin, Taif'in ileri gelenlerinden Ėeylan'ın kızı olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Zira rivayet, babasına

28 Alûsî, Ebû's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh, *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-sebi'l-mesânî*, (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1985), XVIII, 212.

29 İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi Nemerî, *et-Temhîd lima fi'l-Muvatta mine'l-meâni ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdülkebirel-Bekrî, (Mağrib: Vizâretü'l-Evkâaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 2010), XX, 273.

30 Hisnî, Ebû Bekr Takıyyüddin b. Muhammed b. Abdülmü'min, *Kifâyetü'l-ahyâr fi halli Ėayeti'l-ihtisâr*, thk. Kamil Muhammed Muhammed Avize, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), s. 467.

nispette Ğeylan'ın kızının rivayeti şeklinde de meşhur olmuştur. Oldukça kilolu olan Ğeylan'ın kızı hakkında Hit'in; "Geline dörtle gelir, gidince sekizle gider." şeklindeki tasviri, farklı şekillerde yorumlanmakla birlikte genel olarak bel ve arka kısımlarındaki hatlara (yağ tabakalarını) işaret etmektedir.³¹ Hit, Taif'in fethi gerçekleştiğinde Ğeylan'ın kızının sadece tutsak olmasını arzulamamakta, aynı zamanda vücudunu tasvir etmek suretiyle insanların önünde oynamasını ve böylece küçük düşürülmesini hayal etmektedir. Hit, sadece bir kadının vücut hatlarını tasvir etmemekte aynı zamanda, ondan nasıl yararlanılması gerektiğiyle ilgili ipuçları da vermektedir. Muhanneslerin toplumsal görevlerinden biri olan damat ve gelin adayları arasındaki arabuluculuk gereği ağzının sıkı olması gerekirken Hit'in buna uymaması, eleştirilmesinin diğer bir nedenidir.³²

Muhannesler, Hz. Aişe'nin rivayetinde de belirtildiği üzere cinsel duyarlılığı kalmamış kişiler olarak bilinmekteydi. Ancak Hit'in, Ğeylan'ın kızının vücut hatlarındaki kırışıklıkları tasvir etmesi, Hz. Peygamber'in tepkisine neden olmuştur. Bu da aslında kadınlara karşı erkeklerde var olan duygunun bir benzerinin Hit'te de var olduğuna delalet etmektedir.

Hz. Aişe'nin rivayetinde bahsi geçen muhannes/muhannesleri fiziki hallerinde, hareketlerinde ve konuşmalarında kadınlara benzeyen erkekler şeklinde tanımlayan Nevevî (ö. 676/1277), daha sonra bunları iki kategoride değerlendirmektedir: Bu özelliklere doğuştan sahip olan muhannesler ki bunlar kınanamaz ve cezalandırılmazlar. Ancak sonradan edindikleri bir takım davranışlarla ahlaksız amaçlar güdüp kadınlara benzemeye çalışanlar ise yaptıklarından sorumlu olup günahkârdırlar.³³ Aynî de Taberânî'den naklen muhanneslerin seslerini incelterek konuştuklarını, ellerine ve ayaklarına kına yaktıklarını, at başı değnek oyunu (kurraj) gibi anlamsız aktivitelerle uğraştıklarını, bütün bunlara rağmen ahlaksızlıkla itham edilmediklerini belirterek onlarla ilgili bazı ipuçları vermektedirler.³⁴

Muhanneslik olgusunun daha iyi anlaşılması için günümüz modern dünyasındaki bir takım kavramlarla ilişkisine de kısaca değinmekte yarar vardır. Ayetteki ifadenin tefsiri bağlamında gündeme gelen muhannesliğin,

31 Nevevî, *Sahih-i Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, s. 234; Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefî, *Umdetü'l-kari şerhi Sahihü'l-Buhârî*, (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabî), 2010, XXII, 42.

32 Geissinger, *Gender and Muslim Constructions of Exegetical Authority*, s.38.

33 Nevevî, *Sahih-i Müslim bi-şerhi'n-Nevevî*, XIV, 234.

34 Aynî, *Umdetü'l-kari*, XXII, 42.

günümüz modern anlamdaki eşcinsellik ya da transseksüellikle ilişkilendirilmesi mümkün görülmemektedir. Bu konudaki araştırmalarıyla bilinen Everett Rowson, muhanneslerin transseksüel ya da hadım edilmiş erkek olarak değerlendirilmelerinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Ona göre şiir ve müziğe yatkınlıklarıyla tanınan muhannesler, giyim tarzları sebebiyle sosyal statüleri belli olan kimselerdir.³⁵ Eşcinsel Müslüman olarak da bilinen Güney Afrikalı Muhsin Hendricks de muhanneslerin, modern LGBT toplulukların kullandığı heteroseksüel, homoseksüel ya da transseksüel gibi modern dönem kavramlarıyla tanımlanamayacaklarını ve onlarla aynı kategoride değerlendirilemeyeceklerini söylemektedir. Ona göre, Hz. Peygamber'in Medine'de zaman zaman karşılaştığı ve muhannesün olarak adlandırılan kişilerin asrımızda transseksüel ya da eşcinsel olarak bilinen kişilerle benzer bazı özellikler göstermekle birlikte, bütünüyle onlara benzeşmemektedirler. Ayrıca bunların homoseksüel olduklarını söylemek mümkün değildir.³⁶

3. İSLAM'IN BAŞLANGIÇ DÖNEMİNDE MUHANNESLER

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki ilk dönem muhannesler hakkındaki araştırmaların azlığı, onlarla ilgili yeterli değerlendirme yapmayı güçleştirmekte, var olan kaynaklar da daha çok hukûkî açıdan konuyu ele almaktadır. İslam öncesi ve İslam'ın ilk evrelerinde, muhanneslik olgusundan daha modern bir ifadeyle transseksüel bir yaşam tarzından bahsedilmektedir. Her ne kadar konuyla ilgili kaynaklar sınırlı olsa da, İslam'ın ilk döneminde toplumun muhanneslik olgusuna pek de yabancı olmadığına dair işaretler bulunmaktadır. Özellikle Mekke ve Medine civarında muhannes olarak tanımlanan bazı şahsiyetlerin varlığından bahsedilmektedir.³⁷ Bunlar arasında Hit, Tuveys ve Delâl isimleri daha çok öne çıkmaktadır. Hz. Ümmü Seleme (ra) ve Hz. Aişe'nin (ra) rivayetlerinde bahsi geçen muhannesin Hit olduğu belirtilmektedir. Yetenekli bir müzisyen olduğu belirtilen Tuveys'in evlendiği hatta çocukları olduğu rivayet edilmektedir. Dalâl ise diğerlerinden farklı olarak hem kadın hem de erkeğe ilgi duyan bir kişi olduğu ifade edilmektedir.³⁸

35 Rowson, *The Effeminate of Early Medina*, 672.

36 Muhsin Hendricks, “Islamic Texts: A Source for Acceptance of Queer Individuals into Mainstream Muslim Society”, *The Equal Rights Review*, 2010, Cilt V, s.42.

37 Joan Roughgarden, *Evolution's Rainbow (Diversity, Gender, and Sexuality in Nature and People)*, (California: University Of California Press, ty.), s. 362.

38 Everett K Rowson, “The Effeminate of Early Medina”, *Journal of the American Oriental Society*, 1991, CXI, 4, ss. 677-682.

İslam ve cinsiyet konusundaki araştırmalarıyla tanınan mühtedilerden Aisse Gssinger, İslam'ın başlangıç evresinde muhanneslerin müzikle uğraşan, söz ve davranışlarında kadınları taklit eden erkek bir grup olduklarını söylemektedir. Bunlar, fiziki olarak erkek olmalarına karşın kına yakma, halhal takma vb. kadınlara özgü birtakım şeylerle süsleniyorlardı. Kadınlara karşı cinsel duygular taşımadıkları düşüncesiyle onlarla bir arada bulunmaları normal karşılanıyordu.³⁹ Özellikle evliliklerde arabuluculuk, müzik gibi bazı sosyal aktiviteler sebebiyle toplum tarafından kabullenildikleri de ifade edilmektedir. Çok az bir kısmı hariç homoseksüellikle⁴⁰ ilişkileri olmamalarına⁴¹ karşın dönemselsel bazı baskılara maruz kalmışlardır. Ancak bu durum, onların cinsel kimliklerinden kaynaklanmamıştır. İslam'ın ilk evresinde muhannesler hakkında araştırma yapan Everett K. Rowson ise ilk dönem kaynakların hiçbirinde muhanneslerin homoseksüel olduklarına dair işaretler bulunmadığını söylemektedir.⁴²

Daha sonraki süreçlerde müzik ve çöpçatanlık gibi faaliyetlerden dolayı toplumun, özellikle kadınların ahlakî değerlerinde yozlaşmaya sebebiyet verdikleri düşünülerek bazı yaptırımlara maruz kalmışlardır. Her şeye rağmen muhannesler, bazı toplumsal görevler üstlenmeleri sebebiyle varlıklarını belli bir dönem devam ettirebilmişlerdir.⁴³ Halife Süleyman'ın (m.715-719) yoğun baskısı sonucu Emeviler döneminde toplumsal konum ve itibarları gittikçe azalmıştır.⁴⁴

İslam'ın ilk döneminde yaşayan muhanneslerin en belirgin özelliklerinden birisi müziğe olan ilgileridir. Örneğin, Medine'de yaşayan Tuveys, ölçülü kafiyeyi müziğinde başarılı bir biçimde uygulamış yenilikçi bir müzisyen olarak tanımlanmaktadır. Bu özelliğiyle yeni nesil müzisyenlere öncülük etmiştir. Kadın modasını benimseyen, müziğin yanı sıra esprituelsel kişiliğiyle tanınan Tuveys, erkeklerden oluşan profesyonel bir müzik

39 Aisha Geissinger, *Gender and Muslim Constructions of Exegetical Authority*, (Leiden: Brill, ty.) s.33.

40 Kur'an-ı Kerim, homoseksüelliği diğer bir ifade ile erkeğin erkeğe cinsel duygularla yaklaşmasını şiddetle eleştirmektedir: A'râf, 7/81; Şuara, 26/165-166; Neml, 27/55; Ankebüt, 29/28-29.

41 İbn Bâz, Abdülazîz b. Abdullah b. Abdurrahman, *Mecmuu fetâvâ ve makâlâtun mütenevvia*, Der. Muhammed b. Sa'd Şuveyrî, (Riyâd: İdaretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1987), III, 452.

42 Rowson, *The Effeminate of Early Medina*, s. 677.

43 Roughgarden, *Evolution's Rainbow*, s. 363.

44 Rowson, *The Effeminate of Early Medina*, s. 677.

grubunun liderliğini yapmıştır. Ancak müziğini oldukça seküler ve ahlak dışı bulanlar tarafından şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır.⁴⁵ İslam öncesi müzisyenlerin çoğunluğunu kadınlar oluştururken, Abbasiler dönemine doğru bu tablonun erkeklerin lehine değiştiği gözlemlenmiştir. Buradan hareketle Owen Wright, muhanneslerin kadın egemen bir sanattan erkek egemen bir sanata geçişte ara dönemi temsil ettiklerini söylemektedir.⁴⁶

SONUÇ

Kadınların, ziynetlerini gösterebilecekleri kişiler bağlamında gelen ve kadınlara karşı cinsel duygular taşımayan kimseler anlamındaki غير الرجال أولي الإربة من الرجال ifadesinin muhtemel yorumlarından birisi de muhanneslerdir. Fiziksel açıdan erkek olan muhannesler; konuşma, yürüme ve giyim-kuşamda kadınlara benzeyen ancak onlara karşı şehvî hisler taşımayan efemine erkekler şeklinde tanımlanmaktadır. Kendi içlerinde çeşitlilik gösteren muhannesler, cinsel eğilim ve tercihlerini doğuştan getirebildikleri gibi sonradan çevresel faktörlerle de edinebilmektedirler. Hz. Peygamber’in, eşleriyle bir arada bulunmasını hoş karşılamadığı Hit örneğinde olduğu gibi muhannesler, biyolojik özelliklerinden ziyade, toplumda özellikle de kadınlar arasında ahlakî yozlaşmaya sebep oldukları gerekçesiyle kınanmışlardır. İslam’ın ilk döneminde tanınmış muhanneslerden Delâl gibi, cinsiyet aidiyetlerini irâdî ya da bireysel tercihlere bağlı olarak sonradan elde edenler ise kınanmışlardır.

Bazı âlimlerin, acziyetten dolayı kadınlara yaklaşamayan (عينين) ve hadım olmuş (الخصي) kimseleri salt bu özelliklerinden dolayı kadınlarla bir arada bulunmalarını doğru bulmayarak ilave birtakım koşullar öne sürmesi, muhannesler hakkında da geçerli olabilir. Zira muhannesler, kendi içlerinde homojen bir yapıya sahip değildirler. Bu nedenle salt muhanneslik vasfı, bunların, mahremi olmayan kadınlarla bir arada bulunmaları ve zinetlerini görmeleri için yeterli olmamalıdır. Buradan hareketle bütün muhanneslerin söz konusu ayet ifadesinin kapsamına dâhil edilmesi mümkün görülmemektedir. Kısırlığı ve iktidarsızlığı tek başına yeterli görmeyip bazı koşullar öne süren müfessirler gibi, kanaatimizce muhanneslerin ayetin

45 Roughgarden, *Evolution’s Rainbow*, s.363. Tuveys hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Hakkı Turâbî, “Tuveys Ebû Abdilmün’im Tuveys İsâ b. Abdillâh el-Medenî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV. Yay., 2012), XLI, 41, ss. 449-450.

46 Rowson, *The Effeminates of Early Medina*, s. 677.

kapsamına girebilmeleri için ekstra bazı şartlar gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, muhanneslerin söz konusu ayet ifadesinin kapsamına girmeleri için kadınlara karşı sadece cinsel duygular içinde olmamaları yetmemekte, bunun yanında genel ahlak kurallarına riayet etme gibi ilave bir takım koşulların da aranması gerekmektedir. Nitekim ahlakî olmayan bir davranışından dolayı Hz. Peygamber'in, bir muhannesi eşlerinin yanına girmekten menetmesi, bu tespiti desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Alûsî, Ebû's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-sebi'l-mesânî*. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, 1985.
- İbnu'l-Arabi, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meâfirî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. thr. Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, ty.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdilber Nemerî. *et-Temhîd lima fi'l-Muvatta mine'l-meâni ve'l-esânid*. thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdülkebir el-Bekrî, Mağrib: Vizâretü'l-Evkâaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 2010.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefi. *Umdetü'l-kari şerhi Sahihi'l-Buharî*. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-Arabî, 2010.
- İbn Bâz, Abdülazîz b. Abdullah b. Abdurrahman. *Mecmuu fetâvâ ve makâlâtun mütenevvia*. Derleyen Muhammed b. Sa'd Şuveyrir, Riyâd: İdaretü'l-Buhusi'l-İlmiyye, 1987.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. thk. Muhammed es-Sadık el-Kamhavî, Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, 1985.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh*. thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr, Beyrut: Dârü'l-İlm, 1984.
- Dökmen, Zehra Yaşın. *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- el-Mevsuatu'l-Fikhiyye*. "Bâbu'l-Muhannes", *Vizaretü'l-Evkâf ve Şuuni'l-İslâmiyye*, Kuveyt: 1996.
- Ensari, Abdurrahman. *Hicab ve Zina Ayetlerinin Yorumunda Ortaya Çıkan Problemler*, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2004.

- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ. *Mu'cemü mekâyisi'l-Lüğa*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1979.
- Ferâhidî, Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-ayn*, thk. Abdülhâmid Hendâvî, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiye, 2003.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el-Kâmusü'l-Muhît*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1952.
- Geissinger, Aîsha. *Gender and Muslim Constructions of Exegetical Authority*. Leiden: Brill, ty.
- Hendricks, Muhsin. "İslamic Texts: A Source for Acceptance of Queer Individuals into Mainstream Muslim Society", *The Equal Rights Review*, V, (2010): 42.
- Hisnî, Ebû Bekr Takıyyüddin b. Muhammed b. Abdülmü'min. *Kifâyetü'l-ahyâr fi halli ğayeti'l-ihtisâr*. thk. Kamil Muhammed Muhammed Avize, Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiye, 2001.
- İrâkî, Zeynuddin Ebi'l-Fadl Abdurrahim b. El-Husyin. *Tarhu't-tesrîb fi şarhi't-Takrîb*. Beyrut: Dârü İhyâi Turâsî'l-Arabî, ty.
- İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Rağîb. *el-Müfredât fi ğarîbi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Halil Aynanî, Beyrut: Dârü'l-Marife, 2005.
- Köse, Üzeyir. "Eşcinsellik Ve İslâm Ceza Hukukundaki Durumu", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, V/52, (2017): 383-404.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi'u li A-ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: thk. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali Ensârî İbn Manzur. *Lisânu'l-Arab*. Riyad: Mektebetü'l-Melik Abdülaziz el-Amme, 2014.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Tevîlâtü'l-Kur'ân*. İstanbul: thk. Halil İbrahim Kaçar-Bekir Topaloğlu, Mizan Yay., 2007.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mü'rî. *Sahih-i Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*. Kurtuba: Mektebetu, 1994.
- Özay, Hilal. "İslâm Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV/1, 1-36.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn. *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981.
- Roughgarden, Joan. *Evolution's Rainbow (Diversity, Gender, and Sexuality in Nature and People)*, California: University Of California Press, ty.

- Rowson, Everett K.. "The Effeminate of Early Medina", *Journal of the American Oriental Society*, CXI/4. (Oct. - Dec., 1991): 677-682.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Revaiu'l-beyân tefsiru ayati'l-ahkâm mine'l-Kur'ân*. Dımaşk: Mektebetü'l-Gazzalî, 1981.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Mebûsât*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993.
- Şahin, Nurten Zeliha. "İslam Hukuku Ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu", *Ekev Akademi Dergisi*, XIX/62, (2015): 507-530
- Şirbinî, Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şafiî. *Muğni'l-muhtâc ila ma'rifeti meâni elfazi'l-Minhâc*. Dârü'l-Fikr, trs.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*. thk. Mahmud Muhammed Şâkir, Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, trs.
- Turabî, Ahmet Hakkı. "Tuveys Ebû Abdilmün'im Tuveys İsbâ b. Abdillâh el-Medenî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XLI, 449-450, Ankara: TDV. Yay., 2012.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Tâcü'l-Arûs*. Beyrut Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabî, 1967.